

УДК 330.341.1(477):556.46

Крилова О. О.¹

здобувач,

Причорноморський НДІ економіки та інновацій, м. Одеса

Krylova Olena

Researcher,

Black Sea Research Institute of Economics and Innovation, Odessa

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УНІВЕРСИТЕТАХ

Анотація. У статті висвітлена проблема функціонування дослідницьких університетів. Визначено особливості дослідницького університету, його характеристики та критерії. Проаналізовані підходи до організації інноваційного підприємництва в університетах. Висвітлено основні позитивні аспекти світового досвіду реалізації університетів дослідницького типу. Розкриті можливості законодавчого закріплення університетів дослідницького типу в Україні. Запропоновані основні напрями врегулювання суперечливих аспектів функціонування дослідницьких університетів з приводу їх участі у розвитку інноваційного підприємництва, зокрема, трансферу, співпраці з бізнесом, законодавчого забезпечення створення на основі університету самостійних структур з наступною участю у формуванні та використанні прибутку.

Ключові слова: інноваційне підприємництво, інноваційні ідеї, нові знання, університет, дослідницький університет, підприємницький університет, трансфер.

Постановка проблеми. Наявність висококваліфікованих кадрів, здатних генерувати нові ідеї та креативно підходити до розробки нових варіантів вирішення існуючих проблем у будь-якій сфері засвідчує високий рівень наявно інтелектуального капіталу та у світовому вимірі стає фундаментальною основою сучасного інноваційного суспільства. Особливого значення у формуванні такого капіталу відіграють можливості акумулювання знань та на їх основі створення й поширення нових знань. Саме університети у даному сенсі відіграють у світовому просторі вирішальну роль, оскільки внесок дослідницьких університетів у розвиток інноваційного підприємства все

активніше набуває рис сучасного тренду утримання технологічного лідерства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку науки в університетах останніми роками приділяється значна увага. Дослідження концентруються навколо з'ясування проблем визначення статусу дослідницьких університетів, критеріїв і вимог здійснення таких оцінок, стратегій розвитку та рейтингування університетів. Особливої уваги заслуговують дослідження цієї проблематики у працях зарубіжних авторів, зокрема Б. Р. Кларка у роботі «Утворення інноваційних університетів: організаційні шляхи трансформації», а також у

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9700-7302>

роботах В. фон Гумбольдта, Г. Етцковіца і В. Копполу, Л. Лейдесдорфа, У. Б. Роджерса та інших. Серед українських дослідників ролі університетів в активізації інноваційної діяльності присвячені роботи Т. Боголіба, О. Грішньої, І. Каленюк, М. Ситницького, О. Кузьменко, С. Тульчинської та інших. Проте, незважаючи на активні дискусії та вагомі напрацювання потребують поглиблення дослідження ролі університетів у забезпеченні розвитку інноваційного підприємництва.

Формулювання цілей статті. Метою статті є поглиблення дослідження сутності дослідницьких університетів та визначенні їх ролі у забезпеченні розвитку інноваційного підприємництва в національній економіці.

Опис основного матеріалу дослідження. Загалом ідея створення та поширення нових знань через дослідницькі університети у XIX ст. була обґрунтована В. фон Гумбольдтом. Разом з тим, сучасні трансформації суспільства вимагають від університетів значно більшого внеску у розвиток досліджень, які полягають у необхідності збалансування фундаментальних і прикладних досліджень та у комерціалізації їх результатів. Такі завдання для дослідницьких університетів почали ставити перед собою американські заклади. Зокрема, на думку Р. К. Аткинсонп та В. А. Бленпіда [1, с. 31], дослідницькі університети США поступово стали центрами вдосконалення знань з усіх наук та здійснюють вагомий внесок в розвиток економіки.

Головна теоретична сутність дослідницького університету пов'язана з концепцією «потрійної спіралі» (англ. – The Triple Helix), описаної у працях Н. Етцковіца та Л. Лейдесдорфа. В цій концепції держава визначає загальні правила гри, надає політичну і законодавчу підтримку, сприяє виділенню та забезпечує необхідними ресурсами стимулювання науково-дослідної та інноваційної діяльності в університетах. Бізнес своєю чергою бере участь у реалізації високотехнологічних проєктів, стає замовником та поширює високі технології на ринки. І саме університетам відведена ключова роль, вони стають фундаторами, джерелом і ядром інноваційного процесу [2]. Таким чином суть концепції зведена до виділення обов'язковими суб'єктами інноваційної діяльності держави, бізнесу та університетів, при цьому визнанням саме за університетами домінуючої ролі в розвитку.

Поряд з поняттям «дослідницького» у літературі досить часто з точки зору діяльності університетів розглядається поняття «підприємницького університету». Слід відмітити, що такі поняття використовують саме для висвітлення ролі інноваційного підприємництва в університетах. Так поняття «підприємницький» та «дослідницький» («entrepreneurial / research university») у цьому контексті є фактично тотожними за змістом. Становлення такого університету є результатом еволюційного розвитку академічного товариства шляхом органічного поєднання навчальних і науково-дослідних завдань в його діяльності, що сприяє трансформації університету у функціональну і креативну систему.

Інноваційне підприємництво як процес перманентної генерації, пошуку нових ідей та їх втілення у кінцевий продукт потребує інтегрованості всіх основних учасників інноваційного процесу. Одним з основних учасників процесу генерування нових знань, ідей є саме заклади освіти. Такі заклади поступово стають центром генерації нових ідей, а якість і масштаби, рівень підготовки поступово набувають вагомого значення у забезпеченні економічного розвитку, інших соціальних трансформацій та культурних змін.

Забезпечення розвитку інноваційного підприємництва вимагає від всіх учасників єдності та інтегрованості. Осо-

бливої участі у цих процесах відведено розвитку освіти. В Україні розвиток освіти визначний одним з важливих напрямів формування інноваційного суспільства та закріплений в Національній доктрині розвитку освіти як запоруки майбутнього розвитку України на законодавчому рівні у Конституції, Законі України «Про освіту», Законі України «Про вищу освіту» та іншими нормативними актами. Саме визнання ключової ролі університетів закладено у створення нової форми закладів освіти – дослідницьких університетів. Проте механізм розвитку таких закладів залишається доволі не визначеним щодо інноваційних процесів, що спричиняє активізацію наукових досліджень механізму його розвитку.

Так, відповідно до статті 30 Закону України «Про вищу освіту» дослідницький університет «забезпечує розвиток держави в певних галузях знань за моделлю поєднання освіти, науки та інновацій, сприяє її інтеграції у світовий освітньо-науковий простір, має визнані наукові здобутки, для стимулювання наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності і проведення міждисциплінарних досліджень може надаватися статус дослідницького університету» [3].

Доцільно відмітити, що університет є дослідницьким згідно з наданим статусом, а такий статус надається відповідно до законодавства на визначений термін (п'ять років), може бути скасований чи подовжений відповідно до результатів його наукової та освітньої діяльності.

Серед основних вимог до закладу освіти, які визначають можливості отримати статус дослідницького на рівні законодавства визначені: «1) наявність інституційної акредитації; 2) присутність в міжнародних рейтингах закладів вищої освіти, перелік яких визначається Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти; 3) одержання за результатами проходження державної атестації в частині провадження ним наукової (науково-технічної) діяльності впродовж не менше трьох із попередніх п'яти років найвищої позиції не менш як за одним науковим напрямом або однієї з трьох найвищих позицій не менш як за трьома науковими напрямами» [3].

Слід акцентувати, що єдиного розуміння поняття дослідницького університету не визначено. У переважній більшості випадків таким розглядається університет, який використовує інноваційні методи навчання, інтегрований з промисловістю щодо запровадження розробок університетських учених. Розрізняється також варіант розуміння такого закладу, що здатний насамперед комерціалізувати результати своєї діяльності і залучити додаткові фінансові ресурси [4].

Проте, незважаючи на дослідження, досвід функціонування університетів, статус дослідницького залишається дискусійним аспектом за основними критеріями. Слід відзначити, що у даному аспекті саме університети США склали фундамент для визначення критерії дослідницького університету. Так, під впливом нових вимог до результатів інноваційного процесу, появи нових запитів суспільства поступово змінилося класичне розуміння про університет, його функції у сучасному суспільстві, шляхом надання такому закладу нових, соціально значущих пріоритетів та статусів. Акцентуючи увагу на суті дослідницьких університетів та їх значенні у розвитку інноваційного підприємництва, варто акцентувати, що у зарубіжних дослідженнях «дослідницький університет» є таким за сутністю трансформаційних процесів в університетах щодо посилення їх значення у забезпеченні розвитку. У дослідженнях українських вчених у переважній більшості йдеться про певний статус, який може отримати заклад освіти, за умови виконання відповідних кри-

теріїв, тобто фактично зводиться до не стільки до зміни суті функціонування, скільки до відповідності кількісним критеріям.

Таким чином, з метою з'ясування можливостей активувати участь університетів в розвитку інноваційного підприємництва, варто зорієнтувати увагу на критерії, які дають змогу виокремити дослідницькі університети з-поміж інших закладів для ідентифікації дослідницької моделі закладів вищої освіти.

Узагальнюючи основні підходи до критеріальних ознак ідентифікації дослідницьких університетів [5–8], Кузьменко О.М. запропоновані наступні основні характерні ознаки сучасних дослідницьких університетів [9]:

– *диверсифікація джерел фінансування університету.*

Зокрема, фінансування діяльності дослідницьких університетів США в середньому розподіляється наступним чином: 33,1 % – надходження від студентів (плата за навчання, пожертвування тощо), 30,3 % – надходження з бюджету штату, в якому розташований університет, 15 % – власні фонди та доходи, 13,3 % – надходження від федерального правління, 4,9 % – від приватного сектору, 2,7 % – від місцевих органів влади [5, с. 52–53];

– *розподіл відповідальності:* в університеті формується два рівноправні ядра, задіяні в проведенні досліджень між якими чітко розподілені зони відповідальності. Група факультетів формує академічне ядро, відповідальність яких пов'язана з академічним змістом та якістю досліджень. Пошук та розподіл ресурсів для досліджень, а також подальша реалізація результатів складає зону відповідальності адміністративного ядра [8, с. 4];

– *підготовка спеціалістів найвищої кваліфікації* за магістерськими, аспірантськими та докторськими програмами. 50 університетів дослідницького типу у США здійснюють підготовку 60 % всіх докторантів. Для навчання в університетах відбирається найбільш талановита молодь як серед місцевого населення, так і високий відсоток іноземних студентів, які сприяють міжнародній інтеграції наукових досліджень і освіти перевага надається [5, с. 53];

– *наявність високого рівня професорсько-викладацького складу*, зокрема запрошені іноземні професори, залучені провідні фахівці з відповідних галузь знань, які забезпечують високий рівень академічної культури, активний розвиток наукових шкіл;

– *зміна моделей продукування нових знань*, в основі якої переорієнтація з наукових проблем академічних інтересів на їх формування відповідно до подальшого застосування результатів міждисциплінарних досліджень. Якість функціонування моделі контролюється практиками у тісній співпраці з академічною спільнотою [7, с. 7];

– *зосередження інтелектуального потенціалу університету на результатах інтеграції навчального процесу та наукових досліджень* (гранти, міжнародні проекти; наукові винаходи, патенти; інноваційна продукція, наука та технології тощо), що в цілому забезпечує конкурентоспроможність університету;

– *тісна активна взаємодія з промисловими підприємствами, науково-дослідними організаціями та іншими учасниками інноваційного процесу.* Для прикладу Масачусетський технологічний університет має розгалужену мережу дослідницьких центрів, які співпрацюють з 500 провідними компаніями;

– *підприємницька діяльність університетів.* Все активніше університети набувають статусу суб'єктів економічної діяльності. Наприклад, досягнення Стенфордського університету в США засвідчують переваги такого напрямку трансформацій, коли ставилось за мету не лише зміцнення дослідної діяльності, але й інші завдання.

Наприклад «сприяння бізнесу на Західному узбережжі», дало змогу університету сформувати низку прикладних напрямів співпраці з місцевими компаніями щодо надання післядипломної освіти їх працівникам; розвиток індустріального парку, в якому «право оренди отримували технічні компанії, які могли сприяти розвитку університету». Сьогодні цей парк відомий під назвою «Кремнієва долина» [6, с. 227]. Таке підприємництво університетів сприяє залученню додаткового фінансування. Так, річний дохід від такої діяльності Стенфордського університету складає 1 млрд. дол., а Техаського – 3 млрд. дол. [5, с. 54]. Крім того ці університети щорічно генерують понад 135 млн. дол. за рахунок одержання роялті від продажу частки у власних start-up компаніях [10, с. 67];

– *інтеграція у регіональний розвиток.* У цьому аспекті університети активно долучаються до вирішення завдань місцевого розвитку, підготовки кадрів на місцевому рівні, допомагає здійснювати промислове впровадження нових технологій тощо.

У зв'язку з активізацією наукових дискусій щодо підприємництва в університетах окремим терміном в галузі розвитку інноваційно-орієнтованої економіки і додаткових інструментів системи вищої освіти почати окремо розглядати питання академічного підприємництва. Вважається, що це явище характеризує подолання академічного розриву між вищою школою і впровадженням інновацій, пошук активних представників академічної науки з метою сприяння в реалізації їх наукових ідей. Такий напрям діяльності університетів має стати особливою сферою інтеграції науки та економіки для розвитку вітчизняного підприємництва. Організаційно академічне підприємництво сприяє передачі знань і технологій від наукової та освітньої сфер до приватного бізнесу [10, с. 67].

Серед основних завдань інноваційного підприємництва в університетах визначають [10, с. 67–68]:

– продукування і комерціалізація нових знань;

– трансфер нових знань і технологій;

– розробка, реалізація концепцій і впровадження методів, прийомів, технологій для забезпечення вирішення проблем розвитку місцевих громад, регіонів, країни;

– сприяння навчанню підприємців, підвищенню їх кваліфікації і розвитку підприємницької освіти;

– сприяння фінансовій автономії закладів освіти, підвищенню рівня професорсько-викладацького складу, розвитку наукових шкіл;

– посилення взаємовигідної співпраці університетів з бізнесом, орієнтація на залучення бізнесу до формування освітніх програм, участі у проведенні та використанні результатів наукових досліджень.

Особливо важливим напрямом для забезпечення розвитку дослідницьких університетів у частині сприяння в них інноваційному підприємництву є налагодження тісної взаємодії університетів з бізнесом при використанні результатів досліджень. Слід зважити, що досвід трансферу наукових розробок та інновацій з академічного середовища у сектор підприємницької діяльності важливий для розвитку національної економіки, проте через недовість цього інструменту значна кількість нових технологій так і не знайшли свого практичного втілення.

Університет, який орієнтується більшою мірою на бізнес, показує позитивні результати внаслідок отримання з бізнесу нових джерел інноваційних ідей, фінансових ресурсів, що посилює фінансову автономію, а також посилення значення освіти та науки для регіонального розвитку.

Варто відмітити, що на рівні чинного законодавства України, дослідницький університет отримує перелік додаткових прав, зокрема:

- на отримання базового фінансування в обсязі не менш як 25 відсотків коштів, що передбачені на його утримання, для проведення наукових досліджень, підтримки та розвитку їх матеріально-технічної бази;

- на самостійне формування та затвердження річного тематичного плану та тематики фундаментальних та прикладних наукових досліджень, науково-технічних розробок;

- на створення на своїй базі інноваційних структур різних типів (наукових та технологічних парків, бізнес-інкубаторів, малих підприємств тощо) з метою виконання і впровадження інноваційних проектів на основі подання інтересів високотехнологічних компаній, науки, освіти, бізнесу та держави;

- на самостійне визначення статей та обсягів витрат власних надходжень;

- на самостійне формування і затвердження штатного розкладу науково-педагогічних, наукових, педагогічних та інших працівників та інші штатні дії відповідно до структури.

Беручи до уваги, позитивні зрушення щодо активнішого залучення університетів до розвитку інноваційного підприємництва, слід відмітити існування значної чисельності перешкод на шляху використання повною мірою цього напрямку для розвитку національної економіки.

Серед найбільш значущих перешкод, які стримують формування дослідницьких університетів повною мірою можна виділити наступні:

- відсутність засобів впровадження результатів науково-дослідної діяльності у виробництво, відсутність належної інфраструктури, яка здатна забезпечити всі етапи інноваційного циклу;

- незначне державне фінансування інноваційної діяльності закладів освіти;

- відсутність критеріїв оцінки ринкової вартості результатів науково-дослідної діяльності;

- існування не врегульованості законодавчої бази щодо регламентування окремих видів діяльності дослідницьких університетів у сфері інтелектуальної власності, науково-дослідної та інноваційної діяльності;

- недовіра системи стимулювання виконавців та потенційних інвесторів щодо участі у інноваційних напрямках (бюджетних, податкових, митних, страхових, фінансових пільг та преференцій тощо).

Крім того, розвиток дослідницьких університетів в Україні потребує не лише закріплення на законодавчому рівні кількісного виміру їх діяльності у показниках, критеріях, а потребує зміни концепції розвитку закладів освіти для перетворення їх у потужні науково-дослідні центри, які були б забезпечені належним фінансуванням для оновлення матеріально-технічної бази, стали спроможними для проведення досліджень та впровадження результатів у виробництво.

Як свідчить загальне розуміння поняття дослідницького університету, однією з його головних ознак є здатність комерціалізувати власні результати науково-дослідної діяльності. Комерціалізацією інновацій визначається технологія перетворення науково-технічного результату у вигляді продукції або технологічної розробки в комерційний результат [11]. Тобто, поняття «комерціалізація» (від лат. «*commercium*») означає перетворення будь-чого у прибуток, тобто підпорядкування діяльності цілям одержання прибутку. Але Закон України «Про вищу освіту» закріплює за університетом некомерційну природу його діяльності та визначає перелік видів діяльності, які можуть надаватися на платній основі. Отже виникає певне ускладнення для отримання університетом прибутку від комерціалізації інновацій та в цілому від інноваційного

підприємництва, адже університет не є суб'єктом підприємницької діяльності.

Процес комерціалізації в дослідницькому університеті зазвичай здійснюється шляхом створення start-up; співпраці з державою на умовах державно-приватного партнерства. Цей механізм може забезпечувати університету реалізацію наукової та науково-технічної продукції, прав на використання об'єктів інтелектуальної власності, доведенням розробок до виробництва. У цьому сенсі можуть створюватися закладами освіти спеціалізовані органи (офіси та центри з трансферу технологій, відділи інтелектуальної власності, ліцензування та патентування), завданням яких є сприяння промисловому використанню результатів наукових досліджень.

Слід відмітити, що до 2010 року, в законодавстві України замість поняття «комерціалізація» вживалось «залучення інтелектуальної власності до господарського обороту». З прийняттям Методичних рекомендацій з комерціалізації розробок, створених в результаті науково-технічної діяльності, затверджених наказом Державного комітету України з питань науки, інновацій та інформатизації від 13 вересня 2010 р. № 18 з'явилися поняття:

- «комерціалізація прав на об'єкти інтелектуальної власності» (організація руху «інтелектуального капіталу з метою отримання прибутку») [12];

- «процес комерціалізації розробок» (комплекс «організаційно-економічних заходів, спрямованих на отримання прибутку від ринкової реалізації наявних знань та розробок у певній галузі науки і техніки») [12].

Щодо комерціалізації результатів науково-дослідної діяльності показовим та корисним є аналіз досвіду провідних технологічних лідерів, в яких діють дослідницькі університети. Так, у США у цілях кооперації освіти, науки і бізнесу задля посилення конкурентоспроможності країни, Конгресом було ухвалено низку документів: закон «Про технологічні нововведення» (1980 р.), поправки до закону «Про патенти і торгові знаки» (1980 р.), розпорядження уряду «Про спрощення доступу до наук і технологій» (1980 р.), закон «Про федеральний трансфер технологій» (1986 р.), закон «Про конкурентоспроможність у галузі трансферу технологій» (1989 р.).

В рамках цих законодавчих ініціатив заклади освіти отримали суттєві преференції для здійснення свої підприємницької діяльності в інноваційній сфері, зокрема отримали виключні права на об'єкти інтелектуальної власності за результатами власної науково-дослідної роботи, які фінансувалися державою; було також сформовано базові умови для взаємодії всіх учасників процесу створення, охорони, передавання та використання результатів науково-дослідної роботи.

Такі законодавчі ініціативи сприяли створенню патентно-ліцензійні відділів у складі університетів, а комерціалізація наукових досліджень університетів зорієнтувалась у такі напрями роботи:

- патентування та одержання прибутку від продажу ліцензій на такі патенти;

- створення при університетах шляхом правової, фінансової та організаційної підтримки «spin-off» і «start-up» компаній із подальшим вигід від їх функціонування у вигляді участі у прибутках від діяльності або від продажу компанії [5].

Таким чином була сформована американська модель дослідницького університету, яку взяли за основу у зміні ролі університетів Австрія, Бельгія, Данія, Франція, Німеччина, Португалія, Іспанія та Великобританія.

Корисним для усвідомлення важливості інноваційного підприємництва дослідницьких університетів є досвід

Фінляндії, в якій створено передову інноваційну систему освіти та науки.

Для реалізації суттєвих інноваційних змін в країні у 1983 р. було засновано Національну технологічну агенцію (Tekes), а у 1987 р. – Раду з питань наукової та технологічної політики. Створення цих інститутів забезпечило формування технологічних центрів та наукових парків при університетах, для підтримки та заохочення співпраці між бізнесом та університетами. Сьогодні завдяки такій налагодженій системі майже дві третини усіх досліджень фінансуються за рахунок позабюджетних коштів, а головними перевагами інноваційної системи Фінляндії визначається стабільна система управління інноваційною діяльністю, надання якісної освіти, співпраці університетів та приватного сектору [13].

Законодавство України передбачає, що дослідницький університет може бути засновником (співзасновником) інших юридичних осіб, що можуть проводити свою діяльність згідно з напрямками навчально-науково-виробничої, інноваційної діяльності закладу освіти та/або забезпечують виконання його статутних завдань. При цьому у ст. 68 Закону України «Про вищу освіту» визначено, що наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність може провадитись через такі створені структури. При цьому предметом діяльності таких створених юридичних осіб є доведення результатів наукової і науково-технічної діяльності закладу освіти до стану інноваційного продукту та його подальша комерціалізація. Зазвичай на базі університетів можуть створюватися різного типу інноваційні структури (наукові та технологічні парки, бізнес-інкубатори тощо). Проте потребує конкретизації порядок створення таких юридичних осіб, їх організаційно-правових форм, які не визначені на рівні нормативно-правові акти, а також на практиці викликає значні процесуальні перешкоди для всіх позитивних зрушень в організації інноваційного підприємництва університетів.

Не менш вагомою перешкодою позитивним крокам формування університетів як осередків інноваційного підприємництва є розпорядження коштів. Так, отримані університетом кошти, у тому числі від надання платних послуг, відповідно до бюджетного законодавства вважаються бюджетними. Розпоряджатися такими коштами заклад може виключно на основі тендерних процедур та кошторисних витрат. У протилежному випадку використання таких коштів може ускладнювати процеси комерціалізації, оскільки таке використання коштів може бути ідентифіковане нецільовим. Аналогічні складності стосуються також вільного розпорядження грошовими коштами за надання платних послуг, що знаходяться на їх спеціальному фонді.

Не менш важливим напрямом для активізації інноваційного підприємництва в дослідницьких університетах є подолання неврегульованості питання трансферу результатів науково-дослідної, інноваційної, освітньої та інших видів діяльності. До таких результатів може бути віднесено наукову або науково-технічну продукцію у формі наукового повідомлення, наукової доповіді, звіту, монографії, конструкторської або технологічної документації; баз даних, винаходів, ноу-хау тощо.

Разом з тим, частково питання розпорядження результатами науково-дослідної діяльності університетів передбачені Законом України «Про наукову та науково-технічну діяльність» [14]. Так, керуючись ст. 34 закону, майнові права інтелектуальної власності на об'єкти права інтелектуальної власності (крім випадків, визначених законом), створені за державні кошти або за кошти університету, зберігаються за виконавцем відповідних форм (видів)

науково-технічної діяльності, якщо інше не встановлено договором на виконання таких робіт.

Таким чином при вирішенні проблем комерціалізації результатів науково-дослідної діяльності університету виникає потреба трансферу, тобто послідовності дій, коли результати фундаментальних та прикладних досліджень в університетах і науково-дослідних установах, вільно розповсюджуються, передаються за допомогою надання науково-технічних послуг або отримуються підприємствами для впровадження в якості продукту або процесу. Таким чином відбувається взаємодія між двома або більше партнерами, в результаті чого наукова чи науково-технічна продукція отримує практичне впровадження чи використання.

Проблема нормативної неврегульованості трансферу об'єктів інтелектуальної власності також варто визначити однією із ключових проблем у процесі комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності дослідницького університету, оскільки практично неврегульовані окремі питання практичного здійснення самого трансферу. Зокрема, Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 р. № 143-V [15] потребує ухвалення уточнюючих підзаконних нормативно-правових актів, які б врегулювали зацікавленість співробітників університету у створенні об'єктів інтелектуальної власності, участі у прибутках тощо. Університети наразі позбавлені реального практичного інструменту формування винагороди авторському колективу, не спроможні самостійно передавати такі об'єкти для подальшої комерціалізації у зв'язку з тим, що, майнові права на результати науково-дослідної діяльності належать державі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Ідея активізації інноваційного підприємництва шляхом активного залучення до цього процесу університетів сьогодні виглядає одним із перспективних напрямів. Основна візія, місія та завдання діяльності університету дослідницького типу під впливом поширення ринкових чинників на сферу освіти та науки все більше змінюють базові принципи організація діяльності таких установ. Позитивним аспектом таких змін може слугувати активізація креативності у пошуку нових ідей, орієнтації діяльності на реальні потреби бізнесу, організація конкретних рішень у напрямі зближення науки, освіти та бізнесу, що в цілому дасть поштовх формуванню на основі університетів відповідного сприятливого до інновацій середовища. Суттєвими кроками у даному напрямі мають стати: визнання зростаючої ролі інноваційності та технологічності освітньої діяльності; становлення в університетах підприємницької культури; опанування світового досвіду підприємництва в університетах; формування нормативно-правового забезпечення основних напрямів трансферу, захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності розробників, удосконалення механізмів взаємодії університетів з бізнесом щодо участі у прибутках, усунення нормативних неврегульованостей у частині використання об'єктів інтелектуальної власності, розпорядженні майном, процесів комерціалізації. Дослідницький університет має стати не лише певним статусом, а має сформуватися у цілісну політику функціонування як наукового осередку, базою підготовки нового покоління талановитий особистостей, які будуть здатні до креативного мислення, забезпечення інтелектуального й технологічного лідерства, розвитку нових знань, а також підприємницької активності задля налагодження взаємовигідного світової комунікації та співпраці.

Список використаних джерел:

1. Atkinson R.C., Blanpied W.A. Research Universities: Core of the US Science and Technology System. *Technology in Society*. 2008. No. 30. Pp. 30–48. URL: http://www.rca.ucsd.edu/speeches/tis_researchuniversitiescoreoftheusscienceandtechnologysystem1.pdf
2. Шевченко Л. С. Розвиток економіки за участі інноваційних університетів. *Вісник Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого. Серія: Екон. теорія та право*. 2012. № 2. С. 6.
3. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
4. Константинов Г. Н., Филонович С. Р. Что такое предпринимательский университет. *Вопросы образования*. 2007. № 1. С. 49–62.
5. Университет исследовательского и предпринимательского типа: европейский опыт для Молдовы, России и Украины. Научно-практическое издание / кол. авторов: Андрощук Г., Бодюл Т., Бутник-Сиверский А. и др.; рук. авт. коллектива Хименко О. А. Киев: ООО «Т.А.Т.ГРУП», 2011. 346 с.
6. Кларк Б. Р. Поддержание изменений в университетах. Преемственность кейс-стади и концепций / пер. с англ. Е. Степкиной; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». Москва : Изд. Дом Высшей школы экономики, 2011. 312 с.
7. Gibbons, Michael. Globalisation and the Preservation of University Values. Association of Commonwealth Universities. URL: [http://www.bth.se/exr/hss03.nsf/\(WebFiles\)/E5366FF501835566C1256D4300338EB4/\\$FILE/Gibbons.pdf](http://www.bth.se/exr/hss03.nsf/(WebFiles)/E5366FF501835566C1256D4300338EB4/$FILE/Gibbons.pdf)
8. Lombardi John V., Diane D. Craig, Elizabeth D. Capaldi, Denise S. Gater, Sarah L. Mendonça (2001, Jul.). Quality Engines: The Competitive Context for Research Universities. The Top American Research Universities. An Annual Report from The Lombardi Program on Measuring University Performance. URL: <http://mup.asu.edu/QualityEngines.pdf>
9. Кузьменко О. М. Місія та завдання дослідницьких університетів та університетів світового класу. *Освітологічний дискурс*. 2014. № 4(8). С. 179–190.
10. Жуков С. А. Академічне підприємництво як фактор підвищення ефективності. *Reporter Of The Priazovskyi State Technical University Section: Economic sciences*. 2017. Issue 33. Pp. 65–74.
11. Ворона Т. О. Вдосконалення механізму комерціалізації інноваційних розробок ВНЗ України. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6785/2/Vorona.pdf/>
12. Методичні рекомендації з комерціалізації розробок, створених в результаті науково-технічної діяльності : затв. наказом Держ. ком. України з питань науки, інновацій та інформатизації від 13 верес. 2010 р. № 18. URL: mon.gov.ua/app/2019/02/06
13. Курильчик К. М. Інноваційна система Фінляндії як приклад успішної економічної стратегії країни. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20/en_etei/2008_5_1/zbirnuk_ETEI_08_1_296.pdf
14. Про наукову та науково-технічну діяльність : Закон України від 13 груд. 1991 р. № 1977-XII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1977-12/>
15. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14 вересня 2006 р. № 143-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text>
16. Ситницький М. В. Дослідницький університет як соціальний та економічний феномен. *БІЗНЕС-ІНФОРМ*. 2018. № 3. С. 133–140.

References:

1. Atkinson R.C., Blanpied W.A. (2008). Research Universities: Core of the US Science and Technology System. *Technology in Society*. no. 30.. pp.30 – 48. URL: http://www.rca.ucsd.edu/speeches/tis_researchuniversitiescoreoftheusscienceandtechnologysystem1.pdf (accessed 12 January 2019).
2. Shevchenko L. S. (2012). Rozvytok ekonomiky za uchasti innovatsiinykh universytetiv [Economic development with the participation of innovative universities]. *Visnyk Natsionalnoi yurydychnoi akademii Ukrainy im. Yaroslava Mudroho. Serii: Ekon. teoriia ta pravo*, no. 2, p. 6. (accessed 12 January 2019). (in Ukrainian)
3. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 1 lypnia 2014 roku № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (accessed 12 January 2019). (in Ukrainian)
4. Konstantynov H. N., Fylonovych S. R. (2007). Chto takoe predprynymatelskiy unyversytet [What is a business university]. *Voprosy obrazovaniya*, no. 1, pp. 49–62. (in Ukrainian)
5. Unyversytet yssledovatelskoho y predprynymatelskoho tipa: evropeyskiy opyt dlia Moldovy, Rossss s Ukrainy Nauchno-praktycheskoe izdanie [University of research and entrepreneurship: European experience for Moldova, Russia and Ukraine. Scientific and practical edition] (2011) / kol. avtorov: Androshchuk H., Bodiul T., Butnyk-Syverskiy A., y dr.; ruk. avt. kollekytyva Khymentko O. A. Kiev: ООО «Т.А.Т.ГРУП», 346 p. (in Russian)
6. Klark B. R. (2011). Podderzhanie izmenenyi v universitetakh [Supporting change in universities. Continuity of case studies and concepts]. Preemstvennost keis-stady y kontseptsyi; per. s anhl. E. Stepkynoi; Nats. yssled. un-t «Vysshaia shkola ekonomiki». Moscow: Yzd. Dom Vysshei shkoly ekonomiki, 312 p. (in Russian)
7. Gibbons, Michael. Globalisation and the Preservation of University Values. Association of Commonwealth Universities. URL: [http://www.bth.se/exr/hss03.nsf/\(WebFiles\)/E5366FF501835566C1256D4300338EB4/\\$FILE/Gibbons.pdf](http://www.bth.se/exr/hss03.nsf/(WebFiles)/E5366FF501835566C1256D4300338EB4/$FILE/Gibbons.pdf) (accessed 12 January 2019)
8. Lombardi John V., Diane D. Craig, Elizabeth D. Capaldi, Denise S. Gater, Sarah L. Mendonça (2001, Jul.). Quality Engines: The Competitive Context for Research Universities. The Top American Research Universities. An Annual Report from The Lombardi Program on Measuring University Performance. URL: <http://mup.asu.edu/QualityEngines.pdf> (accessed 12 January 2019).
9. Kuzmenko O. M. (2014). Misiia ta zavdannia doslidnytskykh unyversytetiv ta unyversytetiv svitovoho klasu [Mission and tasks of research universities and world-class universities]. *Osvitolohichniy dyskurs*, no. 4(8), pp. 179–190. (in Ukrainian)
10. Zhukov S. A. (2017). Akademichne pidpriemnytstvo yak faktor pidvyshchennia efektyvnosti [Academic entrepreneurship as a factor in improving efficiency]. *Reporter Of The Priazovskyi State Technical University Section: Economic sciences*, issue 33, pp. 65–74. (accessed 12 January 2019).
11. Vorona T. O. Vdoskonalennia mekhanizmu komertsializatsii innovatsiinykh rozrobok VNZ Ukrainy [Improving the mechanism of commercialization of innovative developments of Ukrainian universities]. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6785/2/Vorona.pdf/> (accessed 12 January 2019). (in Ukrainian)

13. Metodichni rekomendatsii z komertsializatsii rozrobok, stvorenykh v rezultati naukovo-tekhnichnoi diialnosti: zatv. nakazom Derzh. kom. Ukrainy z pytan nauky, innovatsii ta informatyzatsii vid 13 veres. 2010 r. № 18. URL: mon.gov.ua/app/2019/02/06 (accessed 12 January 2019). (in Ukrainian)
14. Kurylychuk K. M. (2008). Innovatsiina sistema Finliandii yak pryklad uspishnoi ekonomichnoi stratehii krainy [Innovation system of Finland as an example of a successful economic strategy of the country]. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20/en_etei/2008_5_1/zbirnik_ETEI_08_1_296.pdf (accessed 12 January 2019). (in Ukrainian)
15. Pro naukovu ta naukovo-tekhnichnu diialnist. Zakon Ukrainy vid 13 hrud. 1991 r. № 1977–XII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1977-12/> (accessed 12 January 2019). (in Ukrainian)
16. Pro derzhavne rehuliuвання diialnosti u sferi transferu tekhnolohii: Zakon Ukrainy vid 14 veresnia 2006 r. No. 143-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text> (accessed 12 January 2019). (in Ukrainian)
17. Sytnytskyi M. V. (2018). Doslidnytskyi universytet yak sotsialnyi ta ekonomichnyi fenomen [Research University as a social and economic phenomenon]. *BIZNES-INFORM*, no. 3, pp. 133–140. (in Ukrainian)

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УНИВЕРСИТЕТАХ

Аннотация. Особое значение в формировании такого капитала играют возможности аккумуляции знаний и на их основе создание и распространение новых знаний. Именно университеты в данном смысле играют в мировом пространстве решающую роль, поскольку вклад исследовательских университетов в развитие инновационного предпринимательства все активнее приобретает черты современного тренда для достижения технологического лидерства. Целью статьи является углубление исследования сущности исследовательских университетов и определении их роли в обеспечении развития инновационного предпринимательства в национальной экономике. Инновационное предпринимательство как процесс перманентной генерации, поиска новых идей и их воплощение в конечный продукт требует интегрированности всех основных участников инновационного процесса. Одним из основных участников процесса генерирования новых знаний, идей являются именно учебные заведения. Такие заведения постепенно становятся центром генерации новых идей, а качество и масштабы, уровень подготовки постепенно приобретают большое значение в обеспечении экономического развития, других социальных трансформаций и культурных изменений. В работе акцентировано на отсутствие единого подхода к определению сущности исследовательского университета. Однако в научном и практическом смысле выделены критерии, позволяющие идентифицировать такие учебные заведения. Определено, что в зарубежных исследованиях «исследовательский университет» является таковым по сути трансформационных процессов в университетах касательно усиления их значения в обеспечении развития. В подавляющем большинстве исследований украинских ученых говорится об определенном статусе, который может получить заведение, при условии выполнения соответствующих критериев, то есть фактически сводится не столько к изменению сути функционирования, сколько к соответствию количественным критериям. Отмечено, что базой современных исследовательских университетов стал положительный опыт США, лучшие практики впоследствии были распространены на другие страны – лидеры современного технологического пространства. Предложены перспективные направления закрепления лидерства исследовательских университетов в инновационном предпринимательстве, в частности: налаживание тесного взаимодействия университетов с бизнесом при использовании результатов исследований, изменение концепции развития учебных заведений для превращения их в мощные научно-исследовательские центры, обеспечение благоприятных и взаимовыгодных условий коммерциализации собственных результатов научно-исследовательской деятельности.

Ключевые слова: инновационное предпринимательство, инновационные идеи, новые знания, университет, исследовательский университет, предпринимательский университет, трансфер.

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP IN UNIVERSITIES

Summary. Of particular importance in the formation of such capital are the opportunities for the accumulation of knowledge and on their basis the creation and dissemination of new knowledge. It is universities in this sense that play a crucial role in the world, as the contribution of research universities to the development of innovative enterprises is increasingly becoming a feature of the current trend of maintaining technological leadership. The purpose of the article is to deepen the study of the essence of research universities and determine their role in ensuring the development of innovative entrepreneurship in the national economy. Innovative entrepreneurship as a process of permanent generation, search for new ideas and their implementation in the final product requires the integration of all major participants in the innovation process. One of the main participants in the process of generating new knowledge and ideas are educational institutions. Such institutions are gradually becoming the center of generation of new ideas, and the quality and scale, level of training are gradually gaining importance in ensuring economic development, other social transformations and cultural change. Emphasis is placed on the lack of a unified approach to defining the essence of a research university. However, in the scientific and practical sense, there are separate criteria that allow to identify such educational institutions. It is determined that in foreign research "research university" is the essence of the transformation processes in universities to strengthen their importance in ensuring development. The vast majority of research by Ukrainian scientists is about a certain status that an educational institution can receive, provided that the relevant criteria are met, ie in fact it is reduced not so much to a change in the essence of functioning as to compliance with quantitative criteria. It is noted that the basis of modern research universities was the positive experience of the United States, best practices were later spread to other countries – leaders of the modern technological space. Promising directions for consolidating the leadership of research universities in innovative entrepreneurship are proposed, in particular: establishing close cooperation between universities and business using research results, changing the concept of development of educational institutions to turn them into powerful research centers, providing favorable and mutually beneficial conditions for commercialization of research results. activities.

Key words: innovative entrepreneurship, innovative ideas, new knowledge, university, research university, business university, transfer.